

ULRUM - CATHARINAKERK

De kerk van Ulrum staat op een ommuurde kerkhof. De meest westelijke travee is romaans en dateert van omstreeks 1200. De drie oostelijke traveeën werden vroeg in de 13^e eeuw opgetrokken. Met hun ongelede buitenwanden en recht gesloten koorsluiting met topgevel vertegenwoordigen zij de vroege fase van de laatromaanse bouwkunst. De ingebouwde toren werd in de 15^e eeuw toegevoegd. De zuivere middel-eeuwse architectuurvormen zijn bedrieglijk, want de huidige gedaante is grotendeels ontstaan tijdens de restauratie in de jaren 1916-17 door C.H. Peters (1847-1932). Veel van het metselwerk aan de buitenmuren werd toen vernieuwd, waarbij de lisenen en afsluitende friezen in hun veronderstelde oervorm werden gereconstrueerd. Volgens de architectuurhistoricus Kees van der Ploeg ging het bij veel van Peters' ingrepen 'eerder om een beredeneerde gissing dan om een in het bouwwerk zelf gedocumenteerd element', met 'een wat droge regelmaat' als resultaat. Er zijn een paar aanwijzingen dat de kerk gewijd is geweest aan de heilige Catharina. De grote luidklok is aan haar gewijd, en ook een van de schilderijen op het koor is een afbeelding van de heilige. Verder zijn op twee bewaard gebleven laatmiddeleeuwse zegels van Ulruimer pastoors, afbeeldingen te zien van een vrouwenfiguur met zwaard en rad, de attributen van Catharina. Sinds 2013 is de kerk eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken.

Interieur

Het interieur is vrijwel geheel ontleisterd; alleen in de gewelfkruinen is de oorspronkelijke afwerking gehandhaafd. Het westelijke gewelf boven het orgel heeft geen ribben en vormt een perfecte koepel. De behandeling van de muren en gewelven als 'schoonmetselwerk' was in deze vroege fase van monumentenzorg een wijd verbreide mode. Door het 'eerlijke' bouw materiaal zichtbaar te maken, meende men tot de ware kern van gebouwen te kunnen doordringen. Aan het gebruik van de kerk in de middeleeuwen herinneren in het interieur alleen nog twee nissen in de oostwand. Middeleeuws is ook de oudste van de twee torenklokken, die in 1478 werd gegoten door een zekere Herman, met als opschrift: SANCTA KATERINA BIN ICK GHETE en de afbeelding van de Heilige Catharina. De kleinere werd in 1698 gegoten door de Leeuwarder klokkengieter Petrus Overneem. Beide klokken werden gevorderd tijdens WOII, maar later weer teruggehangen. Door de nogal nadrukkelijke rode bakstenen muren valt niet meteen op dat de kerk van Ulrum kan bogen op een statig inrichtingsensemble uit de 17^e en 18^e eeuw, dat door Peters geheel werd gehandhaafd. Tegen de noordmuur staat een monumentale dubbele herenbank uit 1660. Met op het rijk versierde ruggenschot het gekroonde wapen Van In- en Kniphuisen, opgehouden door twee leeuwen. De familie bewoonde de in 1809 afgebroken borg Asinga, en liet ook een grafkelder onder het koor bouwen. Aan de zuidwand hangt een eenvoudige maar sierlijke preekstoel uit midden 18^e eeuw. De twee eveneens 18^e-eeuwse offerblokken zijn elk voorzien van drie sloten. Het orgel, dat in 1806 werd gebouwd door N.A. Lohman, onderging in 1867 een grondige verbouwing door Petrus van Oeckelen.

Kerkscheuring

De kerk van Ulrum is landelijk bekend als de bakermat van de Afscheiding van 1834. In dat jaar scheidden de orthodoxe dominee Hendrik de Cock en zijn volgelingen zich af van de in hun ogen te liberale en elitaire Nederlandse Hervormde Kerk. De kerkvoogden en andere notabelen in het dorp gingen hierin niet mee en ontzegden De Cock de toegang tot kerk en pastorie. Om de ontstane onrust te bedwingen werden er soldaten in het dorp ingekwartierd en de rechtzinnige dominee werd wegens verstoring van de openbare orde zelfs tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld. De geest was echter uit de fles en uit de gebeurtenissen in Ulrum ontstond binnen enkele jaren een brede beweging van 'afgescheidenen', waaruit later de Gereformeerde Kerken in Nederland zouden voortkomen.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

SOGK ©2021, herziene versie